

مورخ ماندگار

استاددکتر محمدابراهیم باستانی پاریزی از برجسته‌ترین مورخان و نویسندگان ایرانی در صدسال اخیربودندکه آثارو اندیشه‌هایش همچنان در ذهن و قلب مردم جایگاه ویژه‌ای دارد.

این ماندگاری نه فقط به دلیل تسلط عمیق او بر تاریخ ایران وشویه روایتگری جذابش، بلکه به دلیل نزدیک بودن او به دغدغه‌ها وزندگی مردم عادی ایران است. یکی ازویژگی‌های اصلی باستانی پاریزی این بودکه تاریخ رانه به عنوان موضوعی خشک و صرفا برای نخبگان، بلکه به عنوان روایتی زنده از زندگی، رنج‌ها، شادی‌هاودستاوردهای مردم تعریف می‌کرد. او به تاریخ محلی اهمیت فراوانی می‌داد و در آثارش کوشید تاریخ مناطق کوچک و کمتر شناخته‌شده ایران را زنده نگه دارد. این رویکرد نه تنها تاریخ را برای مخاطبانش جذاب‌تر می‌کرد، بلکه به حفظ هویت وفرهنگ محلی نیز کمک بزرگی می‌کرد. یکی از مهم‌ترین جنبه‌های زندگی علمی باستانی پاریزی نقش او در گروه تاریخ دانشگاه تهران بود. او سالیان سال در این دانشگاه حضور داشت و به‌طور همزمان به کارهای پژوهشی و تدریس مشغول بود. باستانی پاریزی تا آخرین سال‌های عمر خود نیز به تدریس در دانشگاه تهران ادامه داد و نقش مهمی در گسترش دانش تاریخ ایران ایفا کرد. او برای بسیاری از کتاب‌های دانشجویان و پژوهشگران مقدمه می‌نوشت و توجه ویژه‌ای به حمایت از علاقه‌مندان به تاریخ داشت. یکی از این نمونه‌ها؛ مقدمه‌ای است که او بر کتاب سیاست‌مدار مورخ (زندگی، آثارو اندیشه‌های میرزا حسن خان مشیرالدوله) اثری که متعلق به نگارنده این یادداشت است، نوشته بودند. این موضوع نشان از توجه عمیق و دغدغه او برای همه دانشجویان و پژوهشگران تاریخ ایران داشت. آثار باستانی پاریزی از نظر فروش و استقبال عمومی نیز موفقیت چشمگیری داشتند. کتاب‌های او بارها به چاپ‌های متعدد رسیدند و به دلیل زبان ساده و روانی که در کنار عمق علمی داشت، مورد استقبال طیف گسترده‌ای از خوانندگان قرار گرفت. او در آثارش به جای تمرکز صرف بر رویدادهای سیاسی و نظامی، زندگی مردم عادی، آداب و رسوم، باورها و تحولات اجتماعی را به تصویر کشید. همین توجه به زندگی مردم وروایت آن به زبانی دلنشین، باعث شد آثار او همچنان خواندنی باقی بماند و برای نسل‌های مختلف جذاب باشد. یکی دیگر از کارهای بسیار مهم باستانی پاریزی، پرداختن به تاریخ محلی و به‌ویژه تاریخ کرمان بود. او در این زمینه پژوهش‌های عمیقی انجام داد و توانست تاریخ محلی کرمان را به‌گونه‌ای روایت کندکه الگویی برای مطالعات ایران‌شناسی و تاریخ‌نگاری محلی باشد. این دستاورد او نشان از تسلط عمیق او بر موضوعات بومی ونقش او در زنده نگه داشتن هویت تاریخی مناطق مختلف ایران دارد. شیوه نوشتاری باستانی پاریزی نیز نقشی اساسی در موفقیت او داشت. او تاریخ را با زبانی ساده و در عین حال پرمحتوا روایت می‌کرد، به‌گونه‌ای که نه تنها خوانندگان حرفه‌ای، بلکه افراد عادی جامعه نیز می‌توانستند از خواندن آثارش لذت ببرند. او از طنز، داستان‌سرایی و اشاره به نکات کوچک و جذاب در زندگی مردم بهره می‌گرفت تا خواننده را به عمق تاریخ ببرد. در نهایت، محمدابراهیم باستانی پاریزی نه تنها یک مورخ و پژوهشگر، بلکه راوی بزرگی بود که توانست تاریخ رااز کتابخانه‌ها ومحیط‌های آکادمیک به میان مردم بیاورد. آثار او همچنان خوانده می‌شود و الهام بخش نسل‌های جدیدی از پژوهشگران وعلاقه‌مندان به تاریخ است. یادش به مانند ایران همیشه جاودان خواهد ماند.

عصر شعر «سنگرانه‌ها»

به مناسبت سالگشت عملیات کربلای ۴

معانوت فرهنگی بنیاد شهید و امور ایثارگران تهران بزرگ با همکاری کانون ادبی زمستان، نخستین عصر شعر ایثار را برگزار می‌کند. سنگرانه‌ها عنوان برنامه‌ای است که در آن کوشش شده عصر شعرى مردمی برای پاسداشت مقام والای شهدای ۸ سال دفاع مقدس به‌خصوص شهدای عملیات کربلای ۴ و ۱۷۵ شهید غواص این عملیات برگزار شود. در این برنامه شاعران ودیگراهالی فرهنگ وهنر حضور

حسن باستانی‌راد
شعرویات‌علی
دانشگاهشیرازپوهن

صفا ت فرهنگی پدر، او هم بهره‌ها برد و در دبستانی که حاج‌آخوند در ۱۲۹۷ خورشیدی بنا نهاده بود، درس خواند و فضیلت آموخت. در همان زمان کودکی، مشتاقانه اشعار و گفتار شیخ محمد حسن زیدآبادی (پیغمبر دزدان) را از بنان و انبان دیگران جمع می‌کرد و نشریه‌ای (ندای پاریز) را به صورت دستنویس در دو- سه نسخه می‌نوشت و بین باسوادان روستا پخش می‌کرد و مشتریانش حاج‌آخوند، سیداحمد هدایت‌زاده پاریزی و یکی- دو پاریزی دیگر بودند.

این‌که چگونه باستانی پاریزی به تاریخ‌نگاری منحصر به فرد در گستره تاریخ اران و کرمان به سبک وسیاق خاص خود تبدیل شد را در آغاز باید از همان پیروروستای تازه‌شهرشده پاریز جست‌وجو کرد. نخستین توصیه نگارنده به عنوان کسی که زاده دهات پاریز است، به پژوهشگران ساحت تاریخ‌نگاری آن است که برای بررسی شیوه و سبک تاریخ‌پژوهی باستانی پاریزی، کافی است چند هفته‌ای در دهنه دُزُق پاریز بی‌توته کنند. با پیرمردها و پیرزن‌های پاریزی به گفت‌وشنود بنشینند و ببینند که در سایه‌سار سرو باغ حاج عزیز و گردوهای تنومند پاریز، ده‌ها مورخ چون باستانی پاریزی هستند که به‌همان شیوه تاریخ را بیان می‌کنند اما با این تفاوت که سواد دانشگاهی ندارند و به‌همین دلیل است که می‌توان گفت زبان و قلم باستانی پاریزی برداشتی عالمانه و پخته‌شده از شیوه تاریخ نگارانه روستا است و آن هم روستایی چون پاریز؛ بدیهی است که آن روانشاد باید همه جا و همه وقت نام و یاد پاریز ورد زبانش می‌بود و از این‌رو گُل شرسُبد روستاهای ایران در نوشته‌های استاد، «پاریز» است و بهترین‌جا برای هواخوری تاریخی، همین دیر روستای تازه‌شهرشده است. از این گذشته، باستانی پاریزی حق داشت که بیشتر عمر تحقیقی خود را صرف پرداختن به روستا کند و آثاری چون حماسه کویر را درباره روستا خلق کند و حتی روستا را «بازتاب روح تاریخ» بنامد (حماسه کویر، ص ۵۵۹).

هرکه بخواهد واقعیت پیوند آن محیط را با استاد دریابد، اگرچه که باید همه شصت- هفتاد کتاب و هزاران مقاله ایشان را بخواند، باید که شی را در کوهستان دل انگیز پاریز سحر کند و جامی از آب قنات سه‌گلو- که ملک اجدادی استاد بود- سُر بکشد، از گردنه ناچویه بالا رود و در کمربش قله قوچی در زیر شاخه پُرگل بادام‌تَش بنشیند و به‌رود- دره‌های پُر پیچ‌وتاب و تنه‌های هزارساله چنارهای توس‌وزنده هفده چنار، گوئین، فریدون، دره زار و هندیز چشم دوزد. گمان نگارنده این است تا کسی آن روستا را - که در دامنه کوهستان در دره دُزُق در برابر آفتاب لمیده - ندیده باشد، نمی‌تواند محیط اثرگذار در اندیشه نوجوان پاریزی دهه ۱۳۱۰ را درک کند؛ محیط و نامی که هیچ‌گاه از زبان و قلم او نیفتاد؛ همچنین تاوقتی دبستانی را که هنوز پس از نودسال بادو اتاق و یک دالان خشتی، بچه‌های پاریز را پذیرای تحصیل است ندیده باشید، نمی‌توانید درباره سبک تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی به نتیجه‌ای روشن دست یابید. به همین دلیل یکی از موفق‌ترین کارها درباره زندگی و اندیشه‌های ایشان رانه مقالات پرطول وتفصیل پژوهشی می‌دانم و نه هزاران سخنرانی که درباره استاد انجام شده! معتقدم که سیدجواد میرهاشمی در مستند «از پاریز تا پاریس» بیش

دارند و یاد شهدای مظلوم این عملیات را گرمی خواهند داشت. در این عصر شعر، علاوه بر شعرخوانی شاعران مطرحی همچون مصطفی رحماندوست، عبدالرحیم سعیدی‌راد، سیدحسین متولیان، آرش شفاعی، امیر مرزبان، امیرعلی سلیمانی و... خوانندگانی همچون قاسم افشار، حمید غلامعلی و مانی رهنما به اجرای قطعات حماسی خود خواهند پرداخت. همچنین در این برنامه

به پاس حضور بیش ۳۵ ماهه هنرمند ارجمند، سیدجواد هاشمی در جبهه و شرکت در عملیات‌های کربلای ۴ و ۵، والفجر مقدماتی و... و همچنین تولید آثار سینمایی و تلویزیونی دفاع مقدس، آیین تجلیل و تقدیر از ایشان برگزار خواهد شد. عصر شعر سنگرانه فردا راس ساعت ۱۷ در فرهنگسرای ارسباران آغاز خواهد شد. همچنین ورود برای مخاطبان و علاقه‌مندان آزاد و رایگان است.

باستانی پاریزی در گذر

در نوع روایت‌گری او از تاریخ، نقش مردم بسیار پررنگ بود؛ از م

سوم دی، زادروز مورخی برجسته و نامدار است که آثار ارزشمندی در حوزه‌های مختلف تاریخ و تمدن

ایرانی از خود به‌یادگار گذاشت. شیوه تاریخنگاری او با دیگر پژوهشگران این عرصه تفاوت‌هایی داشت. باستانی پاریزی، تاریخ‌شناسی بود که تلاش می‌کرد برای مردم بنویسد و از همین‌رو است که بسیاری از کتاب‌های او مثل «از پاریز تا پاریس»، «آسیای هفت‌سنگ»، «سنگ هفت‌قلم»، «پیغمبر دزدان» و ده‌ها اثر دیگر به‌واسطه استقبال عمومی تجدیدچاپ شده‌اند. این تاریخ‌نگار برجسته در

اوان جوانی از مکاتیب پیغمبر دزدان آموخت. برای این‌که حرف اول و آخر درباره سبک تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی رازده باشم، می‌گویم که نسخه اولیه سبک عامه‌پسندانه تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی و الگوی همیشگی ایشان در همه کتاب‌ها و مقالات، همان کتاب پیغمبر دزدان است. پیغمبر دزدان در نامه‌هایش نشان داده که همان روحیه و منشی را داشته که ما در شخصیت استاد دیده‌ایم؛ بی‌هیچ تغییری!

نکنه مهم در دیدگاه و آرای باستانی پاریزی به موضوع تاریخ‌نگاری عامه‌پسند، پیوند با همین روایت‌های عامیانه است. باستانی پاریزی جدای از حافظه بی‌ظنیر و اندوخته‌هایی که در مطالعه تاریخ اجتماعی ایران داشت، روایت‌های عامه‌پسند را در هرجا و از هرکه می‌خواند و می‌شنید، یادداشت می‌کرد و گاه بر مبنای همین روایت‌های به‌ظاهر معمولی و ساده، مقاله یا کتابی را در موضوع تاریخ اجتماعی می‌نوشت. او خَم و چَم جامعه ایرانی را خوب می‌شناخت و در بررسی تاریخ اجتماعی ایران هیچ‌گاه خود را اسیر نظریات جامعه‌شناسان ایران‌نדיده نکرد و برای بررسی تاریخ اجتماعی ایران بر روایت‌های عامه‌پسند عوام تکیه می‌کرد نه خواص فرهیخته کالج‌ها و سینه‌های اروپایی. بر این اساس، توجه به تاریخ اجتماعی در آثار باستانی پاریزی یکی از مهمترین راه‌ها برای درک شیوه تاریخ‌نگاری او است.

باستانی پاریزی جزو نوادر عرصه‌های علمی بود که دست به خودانتقادی زد و کتاب خودمشت‌مالی را در نقد تحقیقات خود نوشت، کاری بزرگ که تاکنون هیچ پژوهشگری در هیچ رشته علمی انجام نداده است. این‌که پس از شصت‌هفتاد

سال نویسندگی، قلم برداری و خویشتن، خویش را بنوازی، کاری خُرد نیست. زمانی خانم دکتر سیمین فصیحی سبک تاریخ‌نگاری ایشان را به نقد کشید و «راه باستانی را بن بست» (جریان‌های اصلی تاریخ‌نگاری عصر پهلوی، ص ۲۷۹) دانست و سال‌ها بعد نگارنده در مقاله‌ای نوشتم که دکتر فصیحی «تیر توی بونه زده است» چراکه امروزه ما همین تاریخ را هم خوب نمی‌دانیم چه‌رسد به این‌که مانند باستانی پاریزی و هم‌نسلان او بخواهیم از دیگر علوم انسانی مطلع باشیم («باستانی پاریزی وارث والا تبار بیهقی»، ص ۳۱)، پاسخ استاد در ویرایش جدید کتاب خودمشت‌مالی به این دو نظر جالب بود؛ یک فروتنی از جنس باستانی پاریزی در حق دانشجویان خود که هیچ نظیری ندارد؛

«من، در جواب این دو محقق صاحب‌نظر، جز ابراز تشکر - حرفی ندارم، و تنها رباعی شیخ برهان‌الدین نصر، پسر شیخ احمد جام را به زبان می‌آورم که می‌فرماید:

جزئیات کنگره ملی شعر رحیل با موضوع بانوان تأثیرگذار

سمانه خلف‌زاده دبیر کنگره ملی شعر «رحیل» از برگزاری این رویداد با موضوع بانوان تأثیرگذار تاریخ خبر داد و درباره ایده و چرایی راه‌اندازی این کنگره گفت: امروز کنگره‌ای نداشته‌ایم که تمرکز آن روی بانوان تأثیرگذار تاریخ از صدر اسلام تا امروز باشد. اولین محور ما در کنگره رحیل، راجع به بانوانی است که قرآن به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از آنها نام برده و درباره زندگی آنها صحبت کرده است. دومین محور ما بانوان صدر اسلام هستند، مثل حضرت خدیجه (س) یا حضرت سمیه (س) یا زُئیسّا، بانویی که شاعر بود و در جنگ‌ها برای رزمندگان اسلام شعر می‌گفت. محور بعدی همسران، دختران و مادران حضرات معصومین (ع) هستند. محور بعدی، زنان تأثیرگذار در دفاع مقدس و شهدای دفاع از حرم است و محور بعدی بانوانی هستند که در جهان اسلام و جبهه مقاومت تأثیرگذار بوده‌اند.

معرفی نماینده ایران در بخش ترجمه آسترید لینگدرن

رضی هیرمندی، نویسنده و مترجم نام‌آشنای ایرانی، به عنوان نماینده ایران در نخستین دوره بخش ترجمه جایزه جهانی آسترید لینگدرن انتخاب شد. این جایزه که برای نخستین بار در سال ۲۰۲۴ به بخش جوایز آثار ادبی اضافه شده است، از سوی کمیته جوایز فدراسیون جهانی مترجمان معرفی شده است. فدراسیون با ارسال فراخوان به انجمن‌های عضو، از جمله انجمن صنفی مترجمان تهران، خواستار معرفی نمایندگان شایسته شد. در پی این فراخوان، کارگروه ترجمه ادبیات کودک و نوجوان انجمن صنفی مترجمان تهران پس از برگزاری جلسات بررسی و هماهنگی، رضی هیرمندی را با توجه به سوابق ادبی او به عنوان نماینده ایران در نخستین دوره این جایزه انتخاب کرد. رضی هیرمندی، از چهره‌های شناخته‌شده حوزه ادبیات کودک و نوجوان در ایران است. او فعالیت ادبی خود را در سال ۱۳۵۵ با ترجمه کتاب مشهور «درخت بخشنده» اثر شُل سیلوراشتاین آغاز کرد.

برنامه‌های هفته چهارم جشنواره تئاتر مقاومت

هشت نمایش همزمان با آغاز هفته چهارم اجرای عمومی آثار شرکت‌کننده بخش‌های «مسابقه تئاتر صحنه‌ای» و «همهان» نوزدهمین جشنواره تئاتر مقاومت به میزبانی شهرهای مختلف کشور به صحنه می‌روند. نمایش‌های «بی‌دوران» در سالن امین تارخ شیراز، «کت» در سالن کوچک تالار مرکزی و «خال‌کوب» در تماشاخانه نارون رشت، «کاست محزون» در تماشاخانه شهر مهر کرد، «با من بمان» در تئاتر شهر ارومیه، «چه‌کسی» در سالن مهر حوزه هنری تهران، «هر هفت دقیقه» در تالار فرهنگ و هنر قم و «ماه‌گرفتگی» در تالار مولوی تهران اجرا خواهند شد.

